

Ksenija Saražin Klemenčič

Zgodnje upokojevanje

POVZETEK

Prispevek prikazuje rezultate raziskave *Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji*, ki se nanašajo na področje upokojevanja in osvetljuje zgodnje upokojevanje. Ugotavlja stališča zgodaj upokojenih v primerjavi z vsemi upokojenimi anketiranci. V reprezentativnem vzorcu slovenskega prebivalstva, starega 50 let in več, je sodelovalo 1047 anketirancev. Opravljen je bil osebni intervju. Na vprašanje o vrsti upokojitve je odgovorilo 774 (74 %) anketirancev, med katerimi jih je 16 % zgodaj upokojenih. 24 % zgodaj upokojenih in enak odstotek vseh upokojenih anketirancev glede upokojitve meni, da so sedaj na boljšem kot pred upokojitvijo, ker imajo več časa, medtem ko glede vprašanja, kaj je slabše, kar 33 % zgodaj upokojenih ter le 24 % vseh upokojenih anketirancev meni, da je slabše njihovo finančno stanje. Odgovori anketirancev kažejo, da so kljub slabi finančni situaciji z upokojitvijo zadovoljni, vendar pa se jih kar 34 % zgodaj ter 33 % vseh upokojenih anketirancev strinja s trditvijo, da je to zanje *rešitev iz neznosne situacije v službi*, kar kaže na neprijazno delovno okolje, ki ljudi sili, da zgodaj zapustijo trg dela.

Ključne besede: zgodaj upokojeni, vsi upokojeni, kaj je po upokojitvi boljše, kaj slabše, neznosna situacija v službi

AVTORICA: *Ksenija Saražin Klemenčič je doktorica ekonomskih znanosti. Dolga leta je bila dejavna na področju ekonomike zdravstva, iz katere se je izpopolnjevala na tujih univerzah, predvsem v Veliki Britaniji. Objavljenih ima preko 150 bibliografskih enot: člankov, prevodov, referatov na konferencah itd. Rezultate svojega dela je predstavljala doma in v tujini. Bila je aktivna članica slovenskega društva ekonomistov v zdravstvu, pa tudi mednarodnih združenj zdravstvenih ekonomistov. Do leta 2003 je bila glavna in odgovorna urednica Biltena o ekonomiki, organizaciji in informatiki v zdravstvu. Nekaj let je službovala tudi v Evropskem parlamentu, sedaj pa na področju gerontologije išče nove strokovne izzive.*

ABSTRACT

Early retirement

The paper shows results of the study on *The needs, potentials and standpoints of elderly people in Slovenia, referring to retirement, highlighting early retirement*. It's trying to find out the views of early retirees compared to all retirees. In a representative sample of Slovenian population aged 50 years and over 1,047 respondents participated. A personal interview was carried out. On the question about the type of retirement, 774 (74%) respondents answered, among them are 16 % early retirees. Regarding retirement, 24 % of early retirees and the same percent of all retirees consider, that they are better off than before the retirement, because they have more time; while about the question what is worse, 33 % of early and only 24 % of all retirees agree that their financial situation is worse. Despite their bad financial situation, the answers of the respondents show, that they are happy with the retirement, but

as many as 34 % of early and 33 % of all retirees agree with the statement, that retirement means to them *escape from intolerable situation at workplace*, which shows unfriendly work environment, forcing people to leave labour market earlier.

Key words: early retirees, all retirees, what is better after retirement, what worse, intolerable situation at workplace

AUTHOR: *Ksenija Saražin Klemenčič* has PhD in economic sciences. For many years she was active in the field of health economics, in which she had professional training at foreign universities, mainly in Great Britain. She has published over 150 bibliographic units: articles, translations, conference papers etc. The results of her work she presented at home and abroad. She was an active member of the Slovenian Association of Economists in Health Care as well as in international associations of health economists. By the year 2003 she was an editor in chief of the *Bulletin of Economics, Organization and Informatics in Health Care*. After many years of engagement in the field of health economics and several years' work in the European Parliament she is now seeking new professional challenges in the area of gerontology.

1. UVOD

Leta 2010 je v Sloveniji delež delovno aktivnih ljudi, starih od 50 do 64 let, v celotnem številu delovno aktivnih ljudi, znašal 21,9 % (24,7 % v EU-27). V desetih letih se je razlika med Slovenijo in EU-27 občutno zmanjšala, saj je bilo leta 2000 v Sloveniji v tej populaciji 14,7 %, v EU-27 pa 20,1 % ljudi (European Commission, 2011a).

V nadaljevanju prikazujemo rezultate raziskave *Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji* (Ramovš, 2011b), ki se nanašajo na upokojevanje s poudarkom na zgodnjem upokojevanju. Med 1047 anketiranci jih je 74 % odgovorilo, da so že upokojeni. Od teh se jih je 16 % opredelilo za *predčasno upokojene*, vendar v nadaljevanju uporabljamo izraz *zgodaj upokojeni* oziroma *zgodnje upokojevanje* (Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, 2008)¹, saj še ne izpolnjujejo pogojev za polno pokojnino. Med zgodaj upokojenimi niso zajeti invalidsko upokojeni.

2. PRIKAZ REZULATOV

Pri zgodaj upokojenih (124 ali 16 %) so nas v primerjavi z vsemi upokojenimi anketiranci (774 ali 74 %) zanimala vprašanja o tem, kaj jim pomeni upokojitev; delo, ki so ga opravljali; kaj je zanje z upokojitvijo boljše in kaj slabše. Iskali smo tudi povezavo teh odgovorov z dejavniki, kot so zdravstveno stanje, dohodkovna skupina, lastništvo stanovanja oziroma hiše, v kateri anketiranec prebiva, izobrazbena struktura, delo, ki ga anketiranec opravlja,

¹ *Predčasna pokojnina je opredeljena kot vrsta pokojnine, ki jo je bilo mogoče pridobiti po predpisih, veljavnih do 31. 12. 1999, če je upravičenec izpolnjeval predpisano starost, pokojninsko dobo in status. Predčasna pokojnina, odmerjena od pokojninske osnove glede na dopolnjeno pokojninsko dobo, se zaradi manjkajoče starosti zniža za določen odstotek. To zmanjšanje odpade po dopolnitvi starosti za pridobitev pravice do starostne pokojnine.*

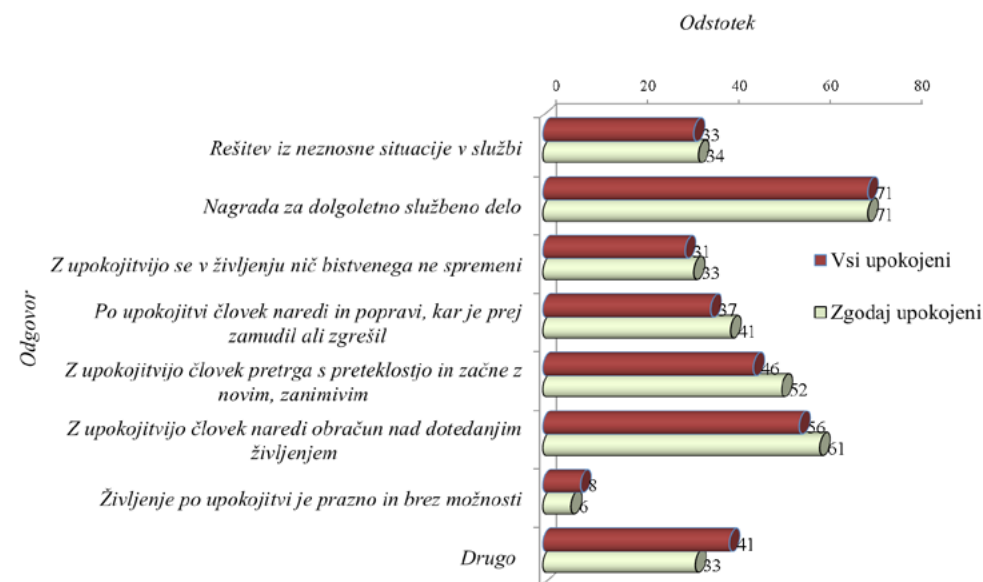
zakonski stan, zadovoljstvo z delom, ki ga je anketiranec opravljal, in če preživlja še koga, ki je brez dohodka.

2.1 KAJ ANKETIRANEC POMENI UPOKOJITEV

Nekateri ljudje se upokojitve veselijo kot novega načina življenja, drugi nanjo gledajo s strahom kot na konec njihovega produktivnega življenja, zopet tretji pa upokojitev doživljajo nekje med omenjenima skrajnostma. Odgovori na vprašanje, *kaj anketirancem pomeni upokojitev*, so razvrščeni na osnovi Lenzerjeve lestvice (Lenzer, 1998) doživljanja odhoda s trga dela, ki je bila uporabljena tudi v *Raziskavi o zmožnostih in potrebah tretje generacije v občini Komenda* (Ramovš, 2006). Anketiranci so na posamezno vprašanje odgovarjali z *da* ali *ne*.

Na osnovi uporabe Lenzerjeve lestvice smo dobili naslednje rezultate: večini zgodaj upokojenim (71 %), in presenetljivo tudi enakemu deležu vseh upokojenih anketirancev, upokojitev pomeni *nagrado za dolgoletno službeno delo*. Številnim ljudem pa upokojitev pomeni *rešitev iz neznosne situacije v službi*. Med zgodaj upokojenimi se je s to trditvijo strinjalo kar 34 % anketirancev ter med vsemi upokojenimi 33 % anketirancev. Tako visok delež je zaskrbljujoč, saj kaže na neprijazno delovno okolje, ki ne koristi zaposlenemu niti delodajalcu in ne prispeva k večji produktivnosti.

Iz Slike 1 vidimo, da pri večini odgovorov (razen v zadnjem analiziranem odgovoru *drugo*) med zgodaj in vsemi upokojenimi anketiranci ni velikih razlik v deležih posameznih odgovorov na zastavljeno vprašanje, *kaj anketirancem pomeni upokojitev*. Tako jih približno tretjina meni, da se z *upokojitvijo nič bistvenega ne spremeni* (31 % delež pri zgodaj upokojenih in 33 % pri vseh upokojenih anketirancih). Pri upokojenih anketirancih, ki so pritrdili temu odgovoru, bi lahko sklepali, da so se na upokojitev in življenje po njej pripravili in ne doživljajo toliko psihičnih in fizičnih pretresov. Ti bi bili lahko značilni

Slika 1. Kaj anketirancem pomeni upokojitev - vsi upokojeni in zgodaj upokojeni, v odstotku. Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010, N=774 (124)

za drugo največjo skupino odgovorov, ki s 56 % pri zgodaj upokojenih in z 61 % deležem pri vseh upokojenih anketirancih kažejo, da *človek z upokojitvijo naredi obračun nad dotedanjam življenjem* oziroma življenjskim slogom ter si mora svoje navade in odločanje postaviti v novo luč.

Zanimiv je tudi odgovor zgodaj upokojenih anketirancev s 46 % deležem in vseh upokojenih anketirancev z 52 % deležem, da *z upokojitvijo človek pretrga s preteklostjo in začne z novim življenjem*. Novo življenjsko obdobje lahko zapolnijo dejavnosti, ki upokojenca veselijo in jih v času delovne aktivnosti ni mogel opravljati.

2.2 DELO, KI SO GA ANKETIRANCI OPRAVLJALI

Na vprašanje o *poklicu* je odgovorilo 1035 anketirancev. Kot *poklic*, ki so ga anketiranci opravljali ali ga še, je mišljeno delo, ki so ga v odgovorih anketiranci navedli, in ni nujno, da je to njihov uradni poklic. Zaradi raznovrstnosti odgovorov ter zaradi boljše preglednosti jih je bilo treba razvrstiti, zato smo pri razvrščanju sledili splošni klasifikaciji poklicev SKP-08² (*International Labour Organisation*, 2007). Med zgodaj upokojenimi anketiranci (124) se jih je tako 27 % opredelilo za *preprosta dela*, med vsemi upokojenimi (763) pa 30 % (Preglednica 1). Znatno delež zgodaj upokojenih (kar 25 % ter le 17 % vseh upokojenih anketirancev) je opravljal *storitve* ali so bili *prodajalci*, kar kaže na to, da so ta dela fizično izčrpavajoča. *Neindustrijski način dela* je opravljal 16 % zgodaj upokojenih anketirancev ter 12 % vseh upokojenih anketirancev. Tudi ta skupina del sodi med fizično bolj izčrpavajoče ter lahko spodbudi zgodnejši odhod s trga dela v primerjavi z drugimi skupinami. Prizadeti delavci se verjetno ne želijo več vrniti na trg dela. Pri obeh vrstah del delavci običajno zapustijo trg dela takoj, ko se za to pokaže zakonska možnost.

Delo *tehnikov in drugih strokovnih sodelavcev* je opravljal 14 % zgodaj upokojenih anketirancev (12 % vseh upokojenih anketirancev), pri zgodnjih upokojenih sledi z 8 % delo *strokovnjakov* (9 % pri vseh upokojenih). Med zgodaj upokojenimi anketiranci pa ni *kmetovalcev*, *gozdarjev*, *ribičev*, *lovcev* (med vsemi upokojenimi jih je 4 %). Tukaj so drugačne razmere kot pri omenjenih prvih skupinah del. Čeprav tudi kmetje opravljajo fizično izčrpavajoče delo, pa je le-to bolj raznovrstno ter zato morda bolj razbremenjujoče kot v omenjenih skupinah. Običajno delajo na kmetiji do obnemoglosti ali do smrti, zato pri njih, tudi že zaradi tradicionalne navezanosti na zemljo, ni zgodnjega upokojevanja.

Preglednica 1. Delo, ki so ga opravljali zgodaj in vsi upokojeni anketiranci, v %

Upokojeni	Vrsta dela									
	Preprosta dela	Storitve, prodajalci	Tehniki idr. strokovni sodelavci	Neindustr. način dela	Kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	Strokovnjaki	Uradniki	Zakonodajalci	Drugi	Skupaj
Zgodaj	27.4	25.0	13.7	16.1	0.0	8.1	4.0	1.6	4.0	100.0
Vsi	30.0	16.5	11.8	11.9	4.3	8.8	5.9	4.1	6.7	100.0

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010, N=763 (124)

² Mednarodna ISCO-08.

Skupina *drugi* je predstavljala delo 4 % zgodaj ter 7 % vseh upokojenih anketirancev, saj se je znatno število anketiranih opredelilo za *več vrst dela* (na primer: kmetovalec in delavec), tako da jih ni bilo mogoče razvrstiti po skupinah SKP-08 ne da bi prišlo do podvajanja števila anketirancev.

2.3 DELOVNA DOBA IN TRAJANJE UPOKOJITVE

Vprašanja o dolžini delovne dobe in trajanju upokojitve postajajo vse pogostejša v luči demografskih sprememb (podaljševanje pričakovanega trajanja življenja, nizka rodnost) in z njimi povezanimi ukrepi, ki jih je treba v pokojninskih sistemih sprejeti za vzdržnost javnih financ. Izpostavlja jih strategija Evrope do leta 2020, saj je treba zagotoviti ravnotežje med doseženim življenjskim standardom upokojenec ter zagotavljanjem pokojnin za prihodnje generacije, tj. razmerje med trajnostjo in ustreznostjo (*European Commission*, 2011d).

V naši raziskavi imajo zgodaj upokojeni anketiranci v povprečju 31,6 leta (odgovorilo je 122 od vseh 124 zgodaj upokojenih anketirancev) *delovne dobe* ter vsi upokojeni anketiranci 33,3 leta (odgovorilo je 655 od vseh 774 upokojenih anketirancev). V povprečju so prvi *upokojeni* 15,4 leta (odgovorilo 116 od 124), vsi upokojeni anketiranci (odgovorilo 707 od 774) pa 14,7 leta.

2.4 KAJ JE PO UPOKOJITVI BOLJŠE IN KAJ SLABŠE

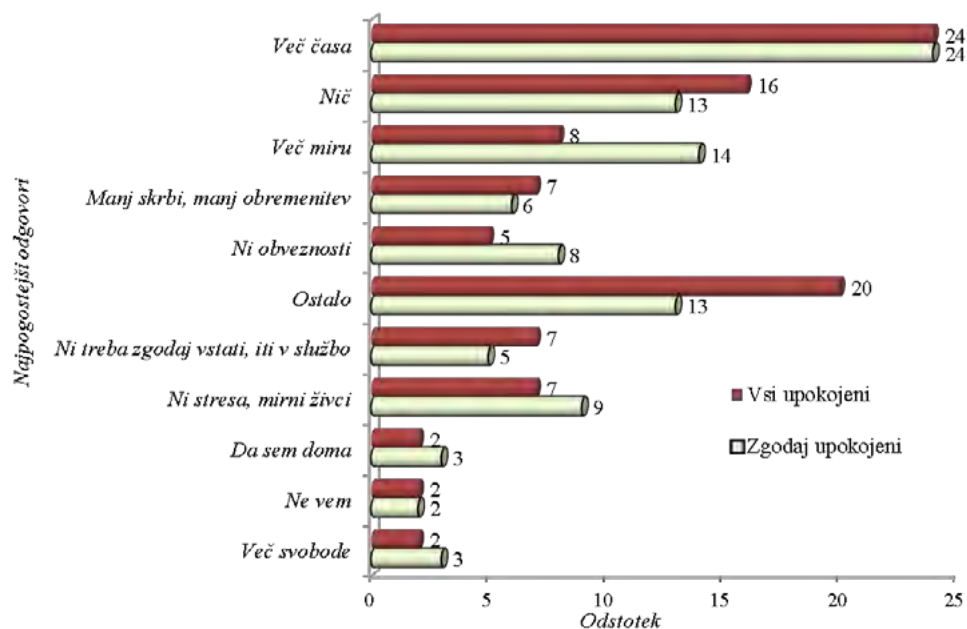
Na vprašanje o tem, *kaj je po upokojitvi boljše*, je odgovorilo 675 od 774 vseh upokojenih anketirancev, od katerih zgodaj upokojenih 119 od 124 ter na vprašanje o tem, *kaj je po upokojitvi slabše* je odgovorilo 634 upokojenih anketirancev, od katerih je 109 zgodaj upokojenih. Njihovi odgovori so razvrščeni v 11 skupin, ki vsebujejo najpogostejše odgovore zgodaj upokojenih in vseh upokojenih anketirancev, kar podrobneje prikazujemo v nadaljevanju.

Kaj je po upokojitvi boljše

Največji delež (24 %) obeh vrst anketiranih upokojenecv (zgodaj upokojenih in vseh upokojenih) je na vprašanje, *kaj je po upokojitvi boljše* (Slika 2) odgovoril, da ima po upokojitvi *več časa*. Drugi največji delež zajema odgovor pod *ostalo*, za katerega se je opredelilo 13 % zgodaj upokojenih in kar 20 % vseh upokojenih anketirancev. Ta skupina predstavlja odgovore anketiranih, ki jih ni bilo mogoče razvrstiti med najpogostejše odgovore, ne da bi prišlo do podvajanja števila anketiranih. Pod *ostalo* so tako zajeti odgovori kot na primer: anketiranec se posveča negi bolnega družinskega člana, zbiranju znamk, nima več strahu pred izgubo službe, ima zagotovljen redni dohodek itd.

Na vprašanje o tem, *kaj je z upokojitvijo boljše* je 13 % zgodaj upokojenih ter 16 % vseh upokojenih anketirancev odgovorilo, da ni *nič boljše*. Med zgodaj upokojenimi jih je kar 14 % v primerjavi z 8 % vseh anketiranih upokojenecv menilo, da imajo z upokojitvijo *več miru*. Da po upokojitvi *ni obveznosti*, je menilo 8 % zgodaj ter 5 % vseh upokojenih anketirancev. Temu podobna sta tudi deleža pri odgovoru, *da ni potrebno zgodaj vstati, iti v službo* (7 % zgodaj in 5 % vseh upokojenih anketirancev).

V težnji po izboljševanju delovnih pogojev in medsebojnih odnosov na delovnem mestu je pomemben tudi odgovor, da po upokojitvi *ni stresa* in da so *mirni živci*, kateremu je pritrdilo 9 % zgodaj upokojenih ter 7 % vseh upokojenih anketirancev. Večji delež prvih bi lahko tudi sodil med razloge za njihovo zgodnjo upokojitve.

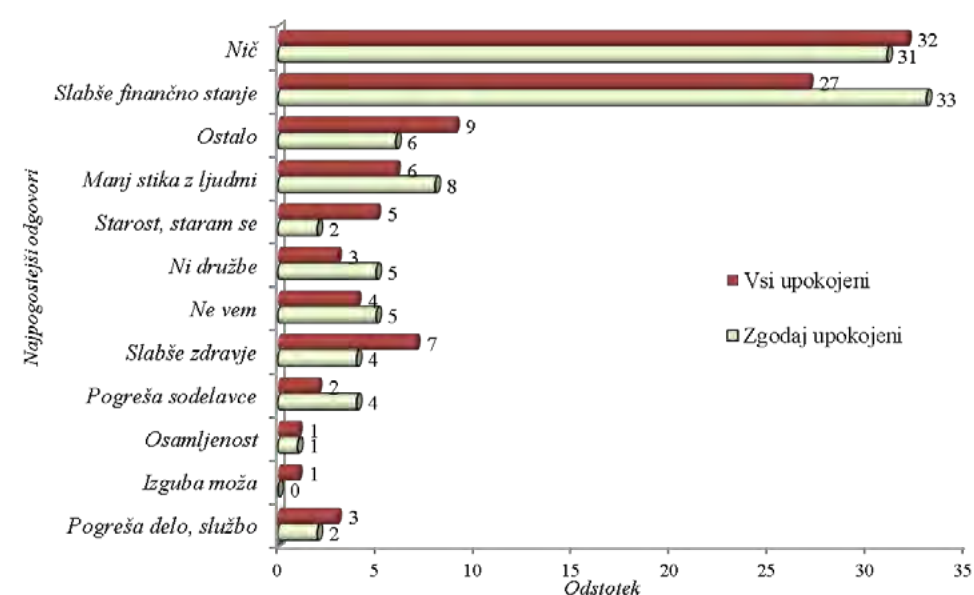

Slika 2. Kaj je za anketirane po upokojitvi boljše. Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010, N=675(119)

Kaj je po upokojitvi slabše

Med zgodaj upokojenimi anketiranci jih je na vprašanje, *kaj je po upokojitvi slabše* (Slika 3) kar 31 % odgovorilo, da ni *nič slabše*. S tem odgovorom se je strinjal skoraj enak delež (32 %) vseh upokojenih anketirancev. Znatno delež upokojenih anketirancev je pritrnil tudi odgovoru, da je po upokojitvi *slabše njihovo finančno stanje* (kar 33 % zgodaj ter 27 % vseh upokojenih anketirancev). Ker so se prvi znašli v situaciji zgodnje upokojitve, imajo tudi ustrezno nižjo pokojnino in zato slabše finančno stanje, kar bi lahko pojasnilo večji delež pritrtilnih odgovorov v primerjavi z vsemi upokojenimi anketiranci.

Po deležu sledi skupina odgovorov, razvrščenih pod *ostalo*, ki med zgodaj upokojenimi znaša 9 % ter med vsemi upokojenimi anketiranci 6 %. Med pogostejšimi odgovori velja izpostaviti skupino odgovorov *manj stika z ljudmi*, ki zadeva kar 8 % zgodaj ter 6 % vseh upokojenih anketirancev. Nato sledi skupina odgovorov, ki kaže na pomanjkanje družbe, saj je z *ni družbe* odgovorilo 5 % zgodaj in le 3 % vseh upokojenih anketirancev. Tudi odgovor *ne vem* se pojavlja s 5 % pri zgodaj ter s 4 % pri vseh upokojenih anketirancih. Z odgovorom o *slabšem zdravju* se je strinjalo le 4 % zgodaj ter 7 % vseh upokojenih anketirancev. Z odgovorom, da *pogrešajo sodelavce* se je strinjalo 4 % zgodaj upokojenih ter le 2 % vseh upokojenih anketirancev. Med zgodaj upokojenimi *pogreša delo in službo* 2 % anketirancev ter 3 % med vsemi upokojenimi anketiranci.

Slika 3. Kaj je za anketirane po upokojitvi slabše. Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010, N=634(109)

2.5 ZGODNJE UPOKOJEVANJE V POVEZAVI Z NEKATERIMI DRUGIMI DEJAVNIKI

Ob dejstvu, da je znaten delež anketirancev (16 % ali 124 anketirancev) zgodaj upokojen in ker je zgodnje upokojevanje pri nas in v svetu vedno bolj aktualna tema, smo poleg prejšnjih ugotovitev iskali povezavo zgodnjega odhoda s trga dela še z drugimi dejavniki.

Poleg iskanja odgovorov na vprašanje, *kaj anketirancem pomeni upokojitev* (kjer je kar 34 % zgodaj upokojenih anketirancev pritrnilo odgovoru, da je to *rešitev iz neznosne situacije* v službi) in vrste del, za katera so se anketirani upokojenci opredelili, da so jih opravljali, smo s kontingenčno tabelo (Blejec, 1976) ugotavljali še povezavo med zgodnjim upokojevanjem anketirancev in njihovim zdravstvenim stanjem, dohodkom, lastništvom hiše ali stanovanja, v katerem prebivajo, izobrazbo, zakonskim stanom ter zadovoljstvom s poklicnim delom. Zanimalo nas je tudi, če anketiranci vzdržujejo še koga, ki je brez dohodka.

Povezava med zgodnjim upokojevanjem in zdravstvenim stanjem zgodaj upokojenih anketirancev je pokazala, da ima dobra polovica (53 %) zgodaj upokojenih anketirancev *zmerne zdravstvene težave*, medtem ko jih 44 % teh *težav nima*.

Po *višini dohodka* sodi največ zgodaj upokojenih anketirancev (57 %) v dohodkovno skupino od 401 do 800 evrov, zatem sledijo anketiranci iz dohodkovne skupine do 400 evrov (27 %) ter dohodkovne skupine od 801 do 1200 evrov (12 %). Najmanjši delež (le 4 %) zgodaj upokojenih anketirancev pa je iz najvišje dohodkovne skupine, v katero sodijo anketiranci z dohodkom nad 1200 evrov.

Glede *lastništva stanovanja ali hiše*, v kateri anketiranec prebiva, se je med zgodaj upokojenimi največ anketirancev (39 %) opredelilo za solastnike, 25 % za lastnike, medtem ko je pri 22 % anketirancev lastnik anketirancev sozakonec.

Izobrazbena struktura kaže, da med zgodaj upokojenimi prevladujejo anketiranci s poklicno šolo (31 %), sledijo jim anketiranci s štiriletno srednjo šolo (26 %) ter z dokončano osnovno šolo (23 %).

Po zakonskem stanu je največ zgodaj upokojenih anketirancev poročenih in živijo skupaj z zakoncem (69 %), 21 % pa je vdovcev/vdov.

Zadovoljstvo s svojim poklicnim delom je kar 39 % zgodaj upokojenih anketirancev ocenilo z najvišjo oceno 5 (na lestvici od 1 do 5), enak odstotek (39 %) ga je ocenil z oceno 4 ter 22 % z oceno 3.

Med zgodaj upokojenimi anketiranci jih kar 95 % ne preživlja nikogar, ki bi bil brez dohodka.

Omenjeni dejavniki tudi prispevajo k pojasnjevanju zgodnjega upokojevanja, saj naj bi se v želji, da se rešijo iz neznosne situacije v službi, zanj lažje odločali posamezniki, ki imajo z zgodnjo upokojitvijo zagotovljeno določeno socialno varnost, kot je na primer ustrezen dohodek, premoženje zakonca, in jim ni treba vzdrževati nekoga, ki je brez dohodkov. Če pa so poleg naštetega še dobrega zdravja in večji opravljanja dela in storitev, po katerih obstaja povpraševanje, si lahko z opravljanjem le-teh svojo socialno varnost še izboljšajo.

3. SKLEPNA SPOZNAVANJA

Rezultati naše raziskave, ki zajema 1047 anketirancev, od katerih jih je 774 upokojenih, kažejo, da znaša pri nas delež upokojenih ljudi v starostnem razredu od 55 do 59 let 47 %, v starostnem razredu od 60 do 64 let 86 % ter v starosti od 70 do 74 let že 99 %, kar pomeni, da so v zadnjem starostnem razredu že skoraj vsi upokojeni. Tudi primerjava z rezultati evropske raziskave SHARE o zdravju, staranju in upokojevanju v Evropi (McFadden, 2009a), v kateri je sodelovalo 14 evropskih držav (Avstrija, Belgija, Danska, Češka, Francija, Grčija, Irska, Italija, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Švedska in Švica), kaže, da se giblje delež upokojenih ljudi, starih 65 let in več, blizu 80 % ter da zaposlenih ljudi, starih 67 let in več, skorajda ni.

Precej kasneje kot v evropskih državah pa se ljudje upokojujejo na Japonskem, ki ima (po popisu leta 2010) s 23 % ljudi, starih 65 let in več (*The Statistics Bureau of Japan*, 2011e), najvišji delež starejših ljudi na svetu. Rezultati japonske raziskave o staranju in upokojevanju JSTAR (Ichimura idr., 2009), v kateri je v stratificiranem vzorcu petih občin vzhodne Japonske sodelovalo 4200 posameznikov, kažejo, da v starostni skupini od 55 do 59 let upokojencev praktično ni (pri nas 47 %). Po tej raziskavi se upokojevanje začne šele v starosti 60 let, delež upokojencev v starostni skupini od 73 do 75 let znaša le okoli 30 % (pri nas skoraj vsi) in četrtnina ljudi iz te starostne skupine je še vedno na delovnem mestu. K temu prispeva tudi japonski trg dela, ki nudi več možnosti zaposlitve kot evropski, zato japonski starejši ljudje v primerjavi z evropskimi lahko delajo več. K njihovemu poznejšemu upokojevanju prispeva tudi relativno zdravje, skromni prihranki in skromna pokojnina. Poleg omenjenega delo nekaterim (Japoncem) ne pomeni le sredstva za preživljanje, ampak način izpolnjevanja življenjskega cilja.

Relativno dobro zdravje in skromen dohodek bi lahko tudi v EU-27 in pri nas vodila h kasnejšemu upokojevanju, vendar sedanje razmere na trgu dela, ko ni ponudbe delovnih

mest, zlasti ne za starejše delavce, tega ne omogočajo, zato je tudi težko uresničevati zavezo iz madridskega akcijskega načrta o staranju (MIPAA), ki vključuje tudi odpravo spodbud za zgodnje upokojevanje (*United Nations*, 2002).

Za zgodnejšo upokožitev se prej odloči posameznik, ki mora oskrbovati ostarelega družinskega člana ali ima zagotovljeno socialno varnost, premoženje, kot pa nekdo, ki tega nima (Ichimura idr., 2009). Zgodnejšo upokožitev po omenjeni raziskavi SHARE o zdravju, staranju in upokojevanju v Evropi (McFadden, 2009a) spodbujajo tudi slabi delovni pogoji, pomemben dejavnik pa je tudi neravnotežje med vrednostjo vloženega dela in plačilom zanj.

Ob omenjenem so zanimivi rezultati ankete EU-27 o zadovoljstvu zaposlenih, starih 50 let in več, z delovnim časom in delovnimi pogoji (zadnji so eden od dejavnikov zgodnjega upokojevanja), ki kažejo, da je v EU-27 kar 84,4 % anketiranih, v Sloveniji le 72,5 % anketiranih, zadovoljnih z delovnimi pogoji. Več kot polovica (56,7 %, v Sloveniji kar 62,9 %) se strinja z obstoječim številom delovnih ur, medtem ko bi jih v EU-27 skoraj tretjina (32,0 %, v Sloveniji le 23,7 %) želela delati manj ur (*European Commission*, 2011a). Pomemben je tudi podatek, da imajo starejši ljudje v EU-27, ki že izpolnjujejo pogoje za upokožitev, v primerjavi z mlajšimi za podobno delo pogosto višje dohodke, kar bi lahko bila spodbuda, da bi dlje ostali na trgu dela. Zadovoljstvo z delovnimi pogoji in višji dohodek naj bi ljudi spodbujala, da se ne bi odločali za zgodnje upokojevanje, ampak bi ostajali na trgu dela tudi še po tem, ko so izpolnjeni zakonski pogoji za upokožitev.

Primerjava rezultatov naše raziskave, podatkov uradne statistike, rezultatov evropske raziskave SHARE ter zlasti japonske raziskave JSTAR kaže, da imamo pri nas še nekaj rezerve pri starostni meji za upokojevanje, vendar je treba zagotoviti ponudbo delovnih mest, kar je v sedanji krizni situaciji težko uresničljivo. Potrebno je izboljšati delovne pogoje in vlagati v človeški kapital, v dobre medsebojne odnose, ki so pri nas eden glavnih razlogov za zgodnejši odhod s trga dela.

Zgodnje upokojevanje predstavlja velik izziv evropskim socialnim in zdravstvenim politikam, saj bodo v nekaterih evropskih državah v naslednjih dvajsetih letih starejši od 60 let predstavljali skoraj tretjino prebivalstva in bo zato vedno manjše število delovno aktivnih ljudi moralo podpirati vedno večje število ekonomsko odvisnih starejših ljudi (McFadden, 2009a).

Ker se z demografskimi spremembami (manjša rodnost in daljše pričakovano trajanje življenja) zmanjšuje delež delovno aktivnega prebivalstva, se v Evropski uniji in ostalem svetu vse bolj soočamo z izzivom, kako spodbuditi za delo sposobne ljudi, da ostanejo na trgu dela dlje kot predhodne generacije, saj se bo zmanjševanje deleža delovno aktivnih ljudi zrcalilo na gospodarski rasti in pomanjkanju veččin (European Commission, 2011a). Evropska unija se zaveda izziva staranja prebivalstva in že oblikuje politike na tem področju, kot je primer *strategija Evrope do leta 2020*, ki poudarja višjo stopnjo zaposlenosti, s katero naj bi povečali prispevke za socialno varnost in s tem prispevali k zmanjševanju revščine (*European Commission*, 2011). Strategija EU do leta 2020 tako med kazalniki uspešnosti (*European Commission*, 2012) navaja tudi cilj doseganja 75 % zaposlenosti za ljudi, stare od 20 do 64 let³, saj se že v letošnjem letu pričakuje

³ Leta 2010 je bilo v EU-27 na primer 25 % delovno aktivnih ljudi v starostni skupini od 15 do 64 let (*European Commission*, 2011a).

zmanjševanje deleža aktivnega prebivalstva. Z upokojevanjem *baby-boom* generacije (med 44. in 61. letom starosti) naj bi se v naslednjih petdesetih letih zaradi povečanega števila delovno neaktivnih ljudi znižala produktivnost in s tem bruto domači proizvod (European Commission, 2012a).

4. ZAKLJUČEK

Opravljen je prikaz rezultatov raziskave *Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji*, ki se nanaša na upokojevanje, s poudarkom na zgodnjem upokojevanju in kjer so možne številne nadaljnje analize. Enako kot že objavljeni rezultati raziskave, ki se nanašajo na socialnoekonomski položaj starejših ljudi v Sloveniji (Saražin Klemenčič, 2011c), tudi rezultati analize zgodnjega upokojevanja kažejo na še *neizkoriščen potencial* (starejših) ljudi, ki bi lahko s svojimi izkušnjami in znanjem še prispevali k družbi ter se počutili za družbo pomembne (Voljč, 2011f). Dobrodošel je njihov prispevek na vseh področjih družbenega udejstvovanja, med drugim tudi pri načrtovanju politike, ki bi na ta način lahko bolje upoštevala njihove potrebe, ob upoštevanju dejstva, da mora biti v luči priprave na vedno večji delež starega prebivalstva poleg osebne priprave na kakovostno starost prisotna tudi širša družbena skupnost (Ramovš, 2003).

LITERATURA

- Blejec Marijan (1976). Statistične metode za ekonomiste. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, str. 588.
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2011). The social dimension of the Europe 2020 strategy - A report of the Social Protection Committee.
- European Commission, Eurostat, Publication Office of the European Union (2011a), Luxembourg. Active ageing and solidarity between generations – A statistical portrait of the European Union 2012.
- European Commission, Europe 2020 targets (2012). V: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm (sprejem 23. 7. 2012).
- Hidehiko Ichimura, Hideki Hashimoto in Satoshi Shimizutani (2009). Japanese Study of Aging and Retirement. V: <http://www.rieti.go.jp/en/projects/jstar/index.html> (sprejem 17.6.2011).
- Lenzer Anthony (1998). Retirements Orientations: A Conceptual Overview, str. 183-188 <http://books.google.si/books?id=RrnMQlyF4aEC&pg=PA183&lpg=PA183&dq=Anthony+Lenzer,+Retirement+Orientations&source=bl&ots=qKlumb0WkX&sig=SwbD2B4afo-JSluEJnnivcVnkcc&hl=sl&sa=X&ei=FGd5T8aJBMSg4gTOW4WdDw&sqi=2&ved=0CCQ6AEwAA#v=onepage&q=Anthony%20Lenzer%20Retirement%20Orientations&f=false> (sprejem 2.4.2012).
- McFadden Daniel (2009a), SHARE - the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe. V: http://www.shareproject.org/t3/share/fileadmin/SHARE_Brochure/share_broschuere_web_final.pdf (sprejem 6.9.2011).
- Mednarodna standardna klasifikacija poklicev ISCO-08 (2007). International Labour Organisation. V: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/> (sprejem 15. 3. 2012).
- MIPAA – Madrid International Plan of Action on Ageing (2002). V: United Nations. Report on the Second World Assembly on Ageing, New York, april 2002, str. 5-39. <http://www.un-ngls.org/orf/pdf/MIPAA.pdf> (sprejem 30. 7. 2012).
- Ramovš Jože (2003). Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in SAZU.
- Ramovš Jože (2006). Smiselni prehod v tretje življenjsko obdobje in zaposlenost. V Kakovostno staranje in sožitje generacij v Komendi, str. 34–35.

- Ramovš Jože (2011b). Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji, Predstavitev raziskave prebivalstva v Sloveniji, starega 50 let in več. V Kakovostna starost, letnik 14, št. 2, str. 3–21.
- Saražin Klemenčič Ksenija (2011c). Socialno-ekonomski položaj starejših ljudi v Sloveniji. V: Kakovostna starost, letnik 14, št. 4, str. 3–12.
- Statistični terminološki slovar obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (2008). Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. V: <http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/1800e580441e4bfa8363fb745e837060/STslovar.pdf?MOD=AJPERES> (sprejem 8. 8. 2012).
- The social dimension of the Europe 2020 strategy - A report of the Social Protection Committee. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2011d).
- The Statistics Bureau of Japan (SBJ), 2010 Japan Census. Population Count based on the 2010 Census Released (2011e). V: <http://www.stat.go.jp/english/data/kokusei/pdf/20111026.pdf> (sprejem 23. 8. 2012).
- Underlying demographic and macroeconomic assumptions (2012a). V: The 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060), European Commission (DG ECFIN), Economic Policy Committee (AWG), str. 70.
- Voljč Božidar (2011f). Epidemiološka tranzicija in spremenjena narava staranja. V Kakovostna starost, letnik 14, št. 2, str. 22–26.

Kontaktne informacije:

Dr. Ksenija Saražin Klemenčič

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje

Resljeva 11, p.p. 4443, 1001 Ljubljana

e-naslov: ksenija.sarazin@inst-antonatrstenjaka.si